

КОНЦЕПЦИИ НА СУВЕРЕНИТЕТ. ДИСКУРС, МЕТАТЕОРИЈА И ПРАКСА

Игор ЈОВАНОВИЌ

Универзитет на Југоисточна Европа

Тетово

АБСТРАКТ

Последните 20 години сведоци сме на буквална „експлозија“ на академскиот интерес кон концептот на суверенитет во политичката, правната и меѓународната теорија. Благодарение на променливата онтологија на меѓународниот поредок после 1991 година одржливоста на идејата за „апсолутен авторитет“ внатре, но и надвор, е постојана топ тема во академските и политичките кругови. Забележително, она што денес го доживуваме како „дискурс за суверенитетот“ има многу да каже за теоретското разбирање но и за практичната поставеност на политиката воопшто. Од една страна, дискурсот ја рефлектира но и ја обликува историската текстура на политиката и ги подвлекува тековните трендови во политичката организација. Од друга страна, тој ја антиципра нејзината форма во годините што следат. Есенцијалноста на истата е несомнена и, како што оваа статија се обидува да прикаже, од нејзиното разбирање и интерпретација ќе зависи и разбирањето на природата на меѓународните односи во годините што следат.

ABSTRACT

In the past 20 years or more there has been an unprecedented interest in the issue of sovereignty in political, international relations (IR) and legal theory in general. Thanks to the 'linguistic and sociological turns' in social sciences as well as the changeable ontology of the post 1991 world order, this important concept has come under thorough academic scrutiny and reassessment. Notably, what we currently experience as the 'sovereignty discourse' has much to say about the theoretical understanding and practical condition of politics. On the one hand, it reflects their past academic and political texture and also underlines current trends in political organisation. On the other, it also anticipates its shape in the years to come. Understanding this, as this essay tries to show, is essential for understanding the nature as well as the future of international relations.

Keywords: Sovereignty, discourse, metatheory, international relations, international order

Суверенитет како формативен принцип на државата и меѓународниот поредок е еден од најдебатираните концепти на политичката, меѓународната и правната теорија.²¹³ Идејата дека во рамките на една политичка заедница постои финален и апсолутен авторитет и дека друг финален и апсолутен суверенитет не постои над неа и на друго место, ќе изврши фундаментално влијание врз сите модерни форми на организирано, политичко владеење (Хинсли, 1966). Суверенитетот ги конституира државите како актери на меѓународната сцена, има генеративно влијание врз процесите на владеење како домашно така и меѓународно, и постулира нормативни цели кон кои овие процеси треба рационално да се стремат. Како таков, суверенитетот е централен но и исто така и оспоруван аспект на државата и меѓународните односи. Долго време анализиран само како статичен, а-социјален и а-историски правен принцип без практична агентност, рационалистичкиот концепт на суверенитет, во последниве 20 години е подложен на сериозна академска критика од критичките, социолошки теории на општествената реалност. Последниве ја „одмрзуваат“ неговата историска и општествена онтологија, и посочуваат кон неговата интер-субјективност но и практична страна и агентност во секојдневното функционирање на државите. Како резултат, суверенитетот денес е дебатан на концептуално - филозофско ниво но исто така и на емпириско - практично. 1) Дали истиот е аналитички дадена правна категорија и принципиелна монолитна институција во светската политика како што до скоро се сметаше; емпириска регуларност која рефлектира интер-субјективно разбирање и променливи историски практики или пак е дискурзивно одржлив нормативен принцип кој поврзува форми на јавен авторитет во рамките на територијално ограничени ентитети? 2) Во практична смисла на зборот, се поставува прашањето дали суверенитетот е сеуште апсолутна и унитарна категорија или пак е „разводнет“ под напливот на глобализацијата, универзализмот и новите регионализми од типот на Европската Унија, и консеквентно, дали и како истиот важен за меѓународниот поредок и процесите на глобално владеење во 21-от век.

²¹³ Кон дебатата за суверенитетот во политичката, правната и меѓународната теорија види меѓу другото: Bartelson, Jens. 1995. *A Genealogy of Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press. Biersteker, Thomas and Weber, Cynthia. 1995. *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge Studies in International Relations. Hinsley, F.H. 1986. *Sovereignty*. Cambridge. Cambridge University Press. Jackson, Robert, ed., 1999. *Sovereignty at the Millennium*. Oxford: Blackwell Publishers. Krasner, Stephen D. 1999. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press. Spruyt, Hendrik. 1994. *The sovereign state and its competitors: an analysis of systems change*. Princeton: Princeton University Press. Thomson, Janice E. 1995. *State Sovereignty in IR: Bridging the Gap between Theory and Empirical Research*. *International Studies Quarterly* 39. Walker, Niel. eds. 2006. *Sovereignty in Transition*. Oxford: Hart Publishing

Овие прашања бараат ургентна анализа и одговор и овој есеј, влечејќи од најдобрите пристапи кон суверенитетот во рамките на теоријата на меѓународните односи, претставува теоретски обид кон расветлувањето на горенаведените аспекти. Првиот дел се осврнува на концептот на суверенитетот преку леќите на таканаречените mainstream рационалистички теории, т.е. реализмот и либерализмот и критичката, социолошка теорија на конструктивизмот. Мета-теоретската анализа, следствено, следејќи ги нивните пристапи видени низ призмата на онтологијата (т.е. природата) и епистемологијата на суверенитет (односно начините за спознание на истиот) ги ефектуира слабостите и предностите и на двете доминантни школи во меѓународната теорија. Следејќи го конструктивизмот, вториот дел ја претставува историската и општествено-политичка конструкција на суверенитетот која финализира во две идеални типологии, т.е. класичниот и пост-националниот суверенитет. Финално, третиот дел, на кратко рефлектира врз променливата природа на суверенитет во современото меѓународно милје и „употребливоста“ и ефектите на истиот во дихотомијата на современата национална/пост-национална констелација (Хабермас 2001)

РАЦИОНАЛИСТИЧКАТА ТЕОРИЈА НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ И КОНЦЕПТОТ НА СУВЕРЕНИТЕТ

Како што наведува Кокс (1986) „теоријата е секогаш за некој и за некоја цел. Сите теории имаат перспектива.“ Кога говориме за „рационалистички теории“ во рамките на теоријата на меѓународните односи најчесто посочуваме кон таканаречените mainstream теории, следствено, реализмот и либерализмот. Таканаречени ‘problem solving’ теории, истите го анализираат светот навидум „таков каков што е“, вклучувајќи ги доминантните општествени релации на моќ и институциите во кои тие се организирани како дадена рамка за акција (ибид.) Тргувајќи од нивната фиксност, нивна цел е да овозможат непречено функционирање на овие односи справувајќи се ефективно со конкретните извори на неволји (ибид.). Како такви, овие теории се анти или а-историски и анти или а-социјални.²¹⁴ Рационалистички кај нив е епистемолошката информираност во теоријата на „рационален избор“ која актерите во меѓународните односи, пред се државите, ги гледа како унитарни и рационални единици во постојана потрага по (пред се) материјална моќ како основен интерес и средство за преживување во меѓународната анархија. Онтолошки, рационалистичките теории се материјалистички и „државно-центрични“ теории; дистрибуцијата и балансот на моќта како и материјалните капацитети на државите (воена моќ, економски и природни ресурси,

²¹⁴ Како резултат, овие теории се и конзервативни бидејќи земајќи го светот како фиксен ги перпетуираат дадените социо-политички односи служејќи им на партикуларните национални, секциски или класни интереси кои се комотни во дадениот поредок. Види: Кокс 1986.

население и територија) се основни алатки при пресметката на трошоците и добивката во меѓународната арена. Во овој контекст, егоистичниот утилитаризам од кој се храни последново е *sine qua non* на рационализмот во меѓународната теорија.²¹⁵

Разликата пак помеѓу реализмот и либерализмот, последниов во неговата нео-либерална интитуционалистичка верзија, е следнава. Првиот ги гледа државите како примарни и фундаментални актери во анархичната меѓународната политика придавајќи им второстепено значење на сите останати материјални и идејни-институционални фактори. Либерализмот пак, ги прифаќа сите овие претпоставки, ставајќи акцент, како и да е, на институционализацијата на светската политика, каде покрај државите, институциите на субнационално, национално и транснационално ниво играат и тоа како важна улога во меѓународните односи.

Во овој материјалистички контекст, суверенитетот е дадена категорија која нема што многу да понуди при обидот да се сфатат егоистичните импулси на државите. Во анархичниот свет на реализмот доминантно разбирање на онтологијата на суверенитетот е она за статичен, правен принцип кој што сите држави, големи и мали, го поседуваат. Суверенитетот за реалистите само ги делинеизира правните основи на меѓународниот поредок и подразбира „појава на централизирана моќ која практикува авторитет со право да донесува и аплицира закони во рамките на одредена територија“ (Моргентау 1967). Суверенитетот е апсолутен, неделив и непренослив. Ништо помалку, ништо повеќе од тоа. И нео-реализмот продолжува во иста насока. За Кенет Волц (1978) „да се рече дека една држава е суверена, значи дека истата одлучува за себеси како да се справува со своите внатрешни и надворешни проблеми“. Со други зборови „државите се суверени бидејќи не постои конкурентен владејачки авторитет во рамките на меѓународните односи“ (Бирстекер и Вебер 1995). Суверенитетот, во рамките на ова теоретско милје, им дава само агентност на државите, но самиот тој не е агентен во нивното конкретно однесување и меѓу-државни односи. Истиве, се продукт, на други, како што веќе наведов, претежно структурни, материјални фактори.

За нео-либералите, суверенитетот како принцип но исто така и институција има малку проширено значење. За Кохеин (1988) суверенитетот како институција на светската политика подразбира дека „државата не е субјект на друга држава и има целосна и ексклузивна моќ во рамките на своето законодавство“. Значи суверенитетот е релативно прецизен правен концепт, правно а не фактичко прашање (ибид.) Според Краснер (1980) суверенитетот е сет на институционализирани претставки за авторитет,

²¹⁵ Рационализмот во МО се разликува од филозофскиот рационализам. Првиот е теорија за максимизација на добивката во различни општествени контексти додека вториот говори за употребата на разумот и свесноста при анализата на општествените 'законитости.'

со внатрешна и надворешна димензија. Како и да е, спротивно на претпоставката за негова а-историчност и статичност, суверенитетот тука е барем третиран како варијабла која се операционализира не само преку прашањето за авторитет туку исто така и преку концептот на контрола. Во овој контекст, неуспехот на државата да ги контролира транс-националните текови на капитал и идеи на пример, зборува за менливоста и ерозијата на суверенитетот во меѓународните односи (Томсон 1995). Дополнително, примерот со Европската Унија каде трансферот на суверенитетот од национално на суб и супра-национално ниво, само ги легитимизира ставовите на нео-либералите за менливата природа на суверенитетот и меѓународните односи.

Сума сумарум, рационалистичките теории на меѓународните односи го третираат суверенитетот во рамките на своите филозовски и теоретски асумпции. Истиот за нив е даден факт на меѓународната реалност чија димензија всушност ја детерминира истата. Реалистите, во овој контекст, се фокусираат на неговата правна поставеност која ги прави државите она што се. Независни единици со внатрешен авторитет и надворешна автономија во постојана потрага по безбедност и моќ. И толку. За либералите пак, суверенитетот е институција со која државите го контролираат протоколот на актери и активности во рамките на своите граници (ибид.). Дополнително, суверенитетот се третира како предмет на ценкање помеѓу државите при стапувањето или кохабитаацијата во различни режими како ЕУ на пример. Во секој случај, за двете теории улогата на суверенитетот е само инструментална; таа постои за да им овозможи агентност на државите и да ги ограничи во одредени контекстуални ситуации.

КОНСТРУКТИВИЗМОТ, МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ И КОНЦЕПТОТ НА СУВЕРЕНИТЕТ

Критичките теории, за разлика од рационалистичките, стојат настрана од доминантниот светски поредок и се прашуваат како истиот се материјализира (Кокс 1986). Спротивно на „problem solving“ теориите, овие не ги земаат институциите и општествените релации на моќ за дадени туку ги проблематизираат занимавајќи се со нивното потекло и со тоа како и дали истиве се во процес на промена. Како такви, критичките теории се историски и нормативни бидејќи не се грижат само за сегашноста туку и со тоа како истата настанува и се менува (ибид.)

За конструктивизмот, како критичка теорија на меѓународните односи, последниве не се редуцираат на дадени и фиксна материјални категории туку истите се во постојана општествена конструкција. Според Александар Вендт (1999) конструктивизмот се содржи во два основни принципа.

1. Дека структурите на човечките асоцијации се примарно детерминирани од споделени идеи а не од материјални сили, и

2. Идентитетите и интересите на намерните актери се конструирани од овие споделени идеи а не дадени од природата. Значи онтолошки, идејните фактори (идеи, норми, институции) им претходат на материјалните конструкции и борбата за истите, и им даваат значење и смисла. Таа доаѓа од интер-субјективноста на идеите како основа на концептите, и материјализацијата на истите, како движечки сили на меѓународните односи. Последново ја дефинира и епистемолошката позиција на конструктивистите. За нив, светот е дистрибуција на идеи. За да се спознаат меѓународните односи треба да се сознае нивната идејно-нормативна конституираност.

Во оваа теоретска рамка, суверенитетот добива далеку покомплексно значење но и особена практична важност. Најпрво, кога се работи за онтологијата, истиот не е само статична правна категорија замрзната во просторот и времето. Напротив, суверенитетот е историски и општествен нормативен концепт кој константно се конструира и реконструира преку интеракциите на поединците, државите и меѓународната структура. Како *норма*, неговата цел е легитимација но исто така и ограничување на формите на јавен авторитет во рамките на една политичка заедница. Кога нормата се институционализира тогаш зборуваме за суверенитетот како *институција*. Онтолошки, истиот е фондиран на неговите интер-субјективни квалитети, што подразбира постојана дискурзивна реитерацијана на *идејата* за врховен јавен авторитет, и нејзино практично објектифицирање, линкувајќи заедно, како резултат, територијални и културни ентитети. Значи суверенитетот е *дискурс* но и *пракса*. Процесите на негово признавање, неговата апликација врз одредена територија и население, како и авторитетот односно правото непречено да се владее се само компоненти на постојаната конструкција на овој концепт. Истите, како што Ешли (1984) покажува, го прават суверенитетот „практична категорија чии емпириски содржини не се фиксирани туку еволуираат на начин кој го рефлектира консензусот помеѓу државниците. За него, суверенитетот е историска варијабла и продукт на државната практики. На кратко, државата како агент и суверенитетот како институција, дискурс и пракса се взаемно конститутивни и константно трансформирани и променливи (Краснер 1999).

Како заклучок, конструктивизмот ја одмрзнува богатата историја и комплексна природата на суверенитетот, и ја отвара вратата за вистинска теоретска и емпириска анализа. За разлика од неговото редуцирање на правен принцип или пак прашање на контрола, оваа констелација ја открива важноста и рамификацијата на суверенитетот во процесите на владеење која е многустрана и многузначна. Она што е важно да се напомене, а што рационалистичката теорија го занемарува, е дека нивното поимање (интер-субјективност) како и секојдневната апликација се основни во конституирањето

на идентитетот на државата и следствено на нејзините интереси и акција (Бирстекер и Вебер 1995).

ИСТОРИСКИ КОНЦЕПЦИИ НА СУВЕРЕНИТЕТ. ДИСКУРС И КОНТЕКСТ

Тргувајќи од овие критички претпоставки можеме поадекватно да одговориме на прашањата за состојбата на суверенитетот денес. „Олабавувањето“ на фиксноста на рационалистичките концепти не само што не ослободува од редукционизмот инхерентен во нивната филозофија туку и ни овозможува поадекватно и поцелисходно разбирање на нивната комплексна содржина, производ, но и произведувач на, исто толку комплексната општествена реалност. Од една страна, историчноста на суверенитетот фрла светло врз процесите на неговата идејна и материјална условеност. Истата, од друга страна, како што наведува Гиденс (1987), вмрежена во процесите на *структурализација*, ни ја доловува и индивидуална но и структурната условеност на конструкцијата на идејата за врховен авторитет во рамките на една територијална и културна заедница.²¹⁶

Следејќи ги овие теоретски постулати ние го откриваме историскиот развој на суверенитетот и неговата општествена условеност во целост. Во врска со неговата еволуција, две идеални разбирања т.е. значења можат да се сумираат во соодветниот дискурс. Модерна или традиционална т.е. *класична концепција* за суверенитетот, и, пост или доцно-модерна т.е. современа *пост-национална концепција* за суверенитетот.²¹⁷ Првата, генерално кажано доминира од времето на Бодин до средината на дваесеттиот век и коинцидира со раѓањето и развојот на модерната држава во Европа како автономна, само-одржлива единица со врховен суверенитет внатре и независна надворешна политика надвор (Хелд, 1995, 2003). Втората, го означува слабеењето на традиционалниот државен суверенитет со развојот и инсталирањето на пост-воените интер-транс национални политичко-економски институции и режими за човекови права, раѓањето на Европската конструкција, пост-колонијализмот, меѓузависност, глобализацијата и надоаѓањето на „вмреженото општество“ (Хабермас 1996, 2001, Кастелс 1996).

²¹⁶ Структурализмот претставува социолошка теорија на општествената акција која во конституирањето на истата еднаква важност им дава како на индивидуалните агенти така и на структурниот контекст. Види: Гиденс 1987

²¹⁷ Употребата на овие 'етикети' и разликата помеѓу класични и пост-национални концепции за суверенитет е инспирирано најмногу од Хабермасовата пост-национална констелација како спротивставена на класичната односно модерната констелација. Забележително, останатите автори во дискурсот на суверенитетот користат различни дистинкции.. Хелд (2003) на пример, разликува помеѓу *класични* и *либерално-меѓународни* режими на суверенитет; Џексон (1991) зборува за *класични* и *нови* игри на суверенитет; дистинкцијата на Капорасо (2002) е помеѓу *Вествалијски* и *пост-вествалијски* поредоци на суверенитет додека Соренсен (2000) гледа *Вествалијски* и *пост-модерни* игри на суверенитетот. Како што се забележува, сите тие атачираат различни идејни или институционализирани атрибути на суверенитетот (режими, игри, поредоци).

Замислени како идеални типови двете концепции откриваат плуралитет од критериуми кои дефинираат практични прашања од типот „што е суверенитетот“ и „каде се лоцира“, кој е опсегот на неговиот авторитет и која е неговата целисходност конечно. Првите два критериума се од конститутивна и регулативна природа. Тие предизвикуваат различност на дистинкции помеѓу државен и народен суверенитет и нивните апсолутни и лимитирани, унитарни или здружени, антиподни димензии (Бесон 2005, Вокер 2003). Нивните политички ефекти се следствени – тие ја конституираат државата (и нацијата) како актер во меѓународните односи, и ги потцртуваат специфичните тврдења за авторитет од нејзина страна (Томсон 1994, стр.13-18). Последниот критериум, од друга страна, ги открива нормативните цели за воспоставување на јавен авторитет од тој тип. Со други зборови, како и секоја друга општествена конструкција идеите за суверенитетот беа со инхерентна општествена цел и претпоставуваа соодветни општествени објективи. Оттука, воспоставувањето на јавен авторитет кој иницијално ќе ја подржува безбедноста, владеењето на правото и заштитата на приватната сопственост, за подоцна да ги вклучи и индивидуалните човекови права и општествената благосостојба ќе ја означи нормативната есенцијалност на суверенитетот. Во рамките на овој дизајн тој ќе биде аплициран на државата а подоцна и на над-државни форми, и во овој дизајн неговата практична апликација ќе биде перпетуално реконструирана.

КЛАСИЧНИТЕ КОНЦЕПЦИИ ЗА СУВЕРЕНИТЕТ

Класичниот дискурс за суверенитет, како и политичката пракса на истиот, се трасира назад во пред-модерната односно доцното средновековие и инципиентно се поврзува со појавата и растот на апсолутната држава. Неговата појава е производ на структурната нестабилност на Европа во тој период, како и на идеите на интелектуалците од типот на Бодин, Хобс, а потоа и Џон Лок и Русо, како да се надмине тоа. Оваа концепција ќе биде епитомизирана преку идејата за *монархиски па државен суверенитет* на која подоцна ќе и биде додадена размислата, односно концептот, за *народен суверенитет*. Првиот ја означува врската помеѓу суверениот авторитет и дефиниран сет на ексклузивни политички институции. Истиот ја потенцира централизацијата на политичката моќ поврзана со апсолутизмот и експанзијата на ефективна контрола врз областите кои номинално веќе му припаѓаа на авторитетот на монархот или владетелот. Овие промени, според Хелд (1995) посочуваат кон „супстанцијалниот пораст на јавниот авторитет „одозгора“ и цврсто го поставуваат владетелот на нивниот врв“. Последниов, ја олицетворува идејата на државата како правен и политички организам. Остварувањето пак, и практичната апликација на

неговата власт, извршувана преку неговата дворска администрација, ќе и претходи на државата и нејзиниот извршен апарат. Во оваа смисла, зборуваме за државен суверенитетот на владетелот или монархот како предвесник на појавата на модерната па потоа и на државата-нација.

Неограничената и арбитрарна употреба на апсолутниот суверенитет ќе им даде раст на идеите за народен суверенитет кои го истакнуваат линкот помеѓу суверениот авторитет и дефинирана популација (Баркин и Кронин 1994). Поврзувани најчесто со размислувањата на Лок и Русо, тие ќе го предизвикаат аргументот на Хобс за унитарен државен (монархиски) суверенитет на левијатанот со идејата за народна власт и уставни ограничувања на истата. Оттука, ќе се стипулира дека „врховната моќ е неделиво право на луѓето,“ и дека истото произлегува само од нив и може да биде остварувана само со нивна доверба. Ова исто ќе ја акомодира идејата за народен авторитет со барањата за уставна и ограничена власт која, од друга страна, ќе го индицира растот на современата либерална нација држава. Како што забележува Хабермас (1996) во фузијата на овие концепти, односно државата како и нацијата како тоталитет на индивидуи ќе се роди и ќе се легитимизира модерната нација-држава.

Институционализацијата на овие идеи, почнувајќи од мирот во Вестфалија од 1648 па до средината на минатиот век ќе го означат класичниот период на суверенитетот и таканаречениот Вестфалијски меѓународен поредок. Во идеална смисла тој ќе се базира на следниве 3 принципи. Апсолутен и врховен авторитет, ефективна контрола и заштита на основните човекови вредности. Неговите конститутивни принципи, т.е. државата и народот (нацијата подоцна) како единствени, унитарни и апсолутни носители на јавниот авторитет ќе бидат исто така и правно потврдени што ќе доведе до нивна политичка и уставна независност. Регулативно тоа ќе подразбира ефикасна контрола внатре како што наведов но и надворешна автономија. Нормативно тоа ќе значи провизија на еден систем на вредности како безбедноста, потоа слободата, еднаквоста и на крај благосостојбата.

Основните принципи на класичниот суверенитет се сумаризирани во табелата 1 подолу (Адаптација од Џексон 1991, Соренсен 1999, 2001, Хелд 1983, 1995, 2003)

	Класични концепции за суверенитет
Конститутивни принципи	Суверенитетот лежи во монархот, државата или нацијата, Суверенитетот е апсолутен; унитарен, неделив, непренослив
Регулативни принципи	Ексклузивна и централизирана контрола, територијалност, автономни внатрешни и надворешни политики
Нормативни принципи	Безбедност, поредок, слобода, благосостојба

Табела 1. Класични концепции за суверенитет

ПОСТ-НАЦИОНАЛНИ КОНЦЕПЦИИ ЗА СУВЕРЕНИТЕТ.

Како што класичните идеи за суверенитетот беа нераскинливо врзани со појавата и развојот на апсолутистичката и подоцна либералната национална држава така и еволуцијата на пост-националната држава оди паралелно со пост-национални концепции за суверенитет. Означувајќи повеќе процес отколку завршена работа, комплексноста на предизвици со кои модерната држава и суверенитетот се соочуваат од неодамна посочува кон голем број на алтернативни гледишта за нивното современо значење и позитивна пракса. Почетокот на овие процеси, како што наведов погоре, најчесто се лоцира во институционализацијата на меѓународната политика почнувајќи од 1945 година па наваму а своја кулминацијата истите ја доживуваат со глобализацијата, транс-национализацијата и појавата на вмрежаното општество. Овие структурни околности, како и идеите на познати интелектуалци од пост-модерната или доцната модерна, ќе придонесат за појавата на пост-националната констелација каде значењата на суверенитетот и државата добиваат сосем друг тек.

Пред да продолжиме со ова, најпрво, краток приказ кон значењето на терминот пост-национализам. Во неколку збора, „тој е сугестија за одреден број на трансформации во практикурањето и на правото и на политиката“ (Чалмерс 2000) Конкретно во случајот на државата, „пост-националната состојба претставува ситуација каде перформансот на правото и политиката не е повеќе конфигуриран или ограничен од територијалните структури на националната држава“ (ибид.). Или како што Јурген Хабермас (1999) тоа препознатливо го дефинира: „пост-националното реферира кон трансформација на една историска констелација карактеризирана со фактот дека

државата, општеството и економијата беа коегзистентни во рамките на исти национални граници“.²¹⁸ Цурн (1999) додава кон оваа димензија конфронтирајќи ја со „националната констелација“. Таа, според него, претставуваше конверзија на ресурси, признавање и реализација на целите на владеењето во една политичка организација – националната држава. Истата е изгледно во процес на трансформација во „пост-национална констелација“. Тоа ќе каже дека „националната држава не е единствениот извор на авторитет и на нормативноста која го придружува“ (ибид.) Забележително, пост-национализмот во врска со суверенитетот не го означува само слабеењето на линкот држава-суверенитет туку, исто така, во пост-националната трансформација на вториот се случуваат и трансформациите на првиот. Термините како *делив* (Волас 1999), *здружен* (Меккормик 1995, 1999) или *асоциран* суверенитет (Катзенштајн 1997) ја означуваат оваа ситуација. Во главно, тие сите посочуваат кон ре-конфигурацијата на јавните авторитети и несовапаѓањето како резултат помеѓу нив и нивниот општествен дофат. Во ефект, што се однесува до конститутивните принципи на суверенитетот, истиот означува преместување на неговиот локус од државата (и нацијата) над и под националните, државни линии. Во врска со регулативните принципи, пост-национализмот го ослабува опфатот на државниот авторитет, контрола и автономија при што суб и супра државни актери се исто така овластени да владеат. Што се однесува до нормативната димензија, пост-националниот суверенитет содржи квалитативно проширен сет на вредности инкорпорирани од државата како цели кои треба да се достигнат и да се заштитат. Кон класичните цели како безбедноста, слободата и поредокот се додаваат и демократијата, заштитата на човековите права и владеењето на правото како есенцијални вредности кои треба и мора да се почитуваат. Институционализацијата на пост-националниот суверенитет почнувајќи 1945 па наваму, ќе го означи „почетокот на крајот“ на класичниот период на суверенитетот и ќе го најави таканеречениот пост-Вествалијски меѓународен поредок. Неговата конститутивна димензија, како што тврди Белами (2003) не исчезнува, туку се менува. Конкретно, државите се откажуваат од својот неограничен авторитет најмногу со признавањето на „правниот суверенитет остваруван од страна на различни домашни и меѓународни судови, врховниот авторитет во одредени области на различни меѓународни организации што самите држави ги имаат креирано, и преку генералната потреба да се

²¹⁸ Пост-национализмот понекогаш се гледа како синоним на пост-модернизмот. Дури и именувањето на Хабермасовата пост-национална констелација наликува на Лиотаровата пост-модерна состојба. Сепак постои јасна дистинкција помеѓу нив. Додека дебатата за претходната посочува кон бројни промени центрирани околу модерната, национална држава, последната се состои од поширок (филозофски) дискурс „кој што ги проблематизира идеалите, принципите, и вредностите кои лежат во срцето на модерниот ум и културните, општествените и технолошките промени со кои се соочува човештвото во неговата ‘транзиција’ од модерната кон пост-модерната епоха.“ Во наједноставна смисла, ‘пост-национализмот’ може да биде елемент, но не и еднаков феномен на ‘пост-модернизмот.’ Види: Гренц 1996

преговара со други држави, тела, региони, и дури и со обичните граѓани,. Ова не доведува до изменето разбирање и пракса на суверенитетот. Во оваа смисла истиот е „до определен степен здружен и делив со други држави, и делумно поделен, при што правото за финална одлука преоѓа врз тела како СТО, ОН или Европскиот суд за човекови права“. Забележително, овој тип на здружување и делење на суверенитетот и особено интензивен во ЕУ но до одреден степен постои во скоро сите држави (ибид.; Волас 1999)

Основните принципи на пост-националниот суверенитет се сумаризирани во табелата 2 подолу. (Адаптација од Соренсен 1999, 2001; Хелд 1983, 1995, 2003; Белами 2003; Вокер, 2003)

	Пост-национални концепции за суверенитет
Конститутивни принципи	<ul style="list-style-type: none"> • суверенитетот е ограничен – може да биде • фрагментиран е и делегиран; • суверенитетот е делив – може да биде поделен помеѓу суверени/суб/супра национални актери; • суверенитетот е парцијален и може да се трансферира на институции под и над линијата на државниот авторитет
Регулативни принципи	Поделба и трансфер на државните компетенции, дифузија на моќта кон регионално, државно и супранационално ниво, мултилевел владеење
Нормативни принципи	Демократија, заштита на човековите права, индивидуални слободи, легитимитет, благосостојба, соработка

Табела 2. Пост-национални концепции за суверенитет

КОН ПРИРОДАТА НА СУВЕРЕНИТЕТОТ ДЕНЕС

На почетокот на овој есеј тврдев дека концептот на суверенитетот е постојана топа тема во академските и политичките кругови. Менливата природа на општествената реалност денес и развојот на општествените науки доведе до висок интерес и реконцептуализација на некои носечки идеи на политичката организација. Од практичен аспект, современата динамика на меѓународните односи и процесите на владеење ги предизвикува рационалистичките концепти и ги прави претесни за нејзино адекватно разбирање. Од теоретски аспект, нивното класично поимање, како во теоријата така во политичката пракса се соочува со сериозни предизвици и од теоретска и емпириска

природа. Што се однесува до суверенитетот, досегашниот пристап кон неговото разбирање, базиран на теоријата за рационален избор и позитивистичката филозофија е предизвикан од социолошките, интерпретативистички теории на меѓународните односи. Последниве ја одмрзнаа неговата историска и општествена природа што придонесе за далеку подобро разбирање и на развојот, и на улогата на истиот во пракса. Суверенитетот, чија што историчност беше земена како претпоставка на рационалистичката теорија, сега веќе се проучува во неговата вистинска светлина, при што процесите на негова конструкција се нераскинлив дел од историјата, културата и идентитетот на државните и националните актери. Истиве ја отвораат вратата за уште потемелни истражувања за практичната улога на суверенитетот не само на интернационално туку и на национално ниво.

На крај, тоа не доведува до прашањето за природата и за важноста на овој концепт денес. Се менува ли тој, дали знаеме ли ние за него повеќе од порано, или пак, во рамките на она што се нарекува пост-модерно живеење, постои наспoredно постоење и на старото и новото? (Џепароски, 2000). Дали, во овој контекст, класично-пост-националната дихотомија, која од теориски причини беше претставена како идеална типологија, ни овозможува не само подобро историско и теориско разбирање на овој концепт, туку и ни остава и можност за негова поадекватна емпирска операционализација? Јас се осудувам да тврдам дека да, ни овозможува. Така, една поподробочена анализа, која не го негира наспoredното постоење и поимање на стариот и новиот суверенитет оди во прилог на моите тврдење. Суверенитетот, како што впрочем тврди и Соренсен (1999), и во двете онтологии, е во исто време менлива но и континуирана категорија на меѓународната теорија и реалност. Неговата улога, и во двете форми на разбирање, ќе ги детерминира меѓународните односи и во раниот дваесет и први век.

БИБЛИОГРАФИЈА:

1. Bartelson, Jens. 1995. *A Genealogy of Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press
2. Bellamy, Richard. 2003. *Sovereignty, Post-Sovereignty and Pre-Sovereignty: Three Models of the State, Democracy and Rights within the EU*. In Walker, Neil (ed.) *Sovereignty in Transition*. Hart Publishing, Oxford.
3. Barkin/Cronin. 1994. *Changing Norms and the rules of sovereignty in IR*. *International Organization* 48. No.1. pp.107-130
4. Besson, Samantha. 2004. *Sovereignty in conflict*. *European Integration Online Papers (EIOP)* Vol. 8 2004, No. 15

5. Biersteker, Thomas and Weber, Cynthia. 1995. *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge Studies in International Relations
6. Giddens, Anthony. 1985. *The nation state and violence*. Berkeley. University of California Press.
7. Grenz, Stanley J. 1996. *A primer on Postmodernism*. William B. Eerdmans Publishing Company. Cambridge UK
8. Habermas, Jürgen. 2001. *The Postnational Constellation*. The MIT press, Cambridge, Massachusetts.
9. Held, David. 1995. *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. Stanford University Press. Stanford, California.
10. Hinsley, F.H. 1986. *Sovereignty*. Cambridge. Cambridge University Press
11. Jackson, Robert, ed., 1999. *Sovereignty at the Millennium*. Oxford: Blackwell Publishers
12. Jackson, Robert. 2007. *Sovereignty and its Presuppositions: Before 9/11 and After*. *POLITICAL STUDIES: 2007 VOL 55*, 297–317
13. Katzenstein, Peter J. 1997. *United Germany in an Integrating Europe*. Center for German and European Studies, University of California at Berkeley
14. Keohane, Robert O. 1995. *Hobbes's Dilemma and Institutional Change in World Politics: Sovereignty in International Society*. In: Holm, Hans-Henriks, Sørensen, George. (eds.). *Whose World Order?: Uneven Globalization and the End of the Cold War*. Westview Press
15. Kox, Robert W. 1986. *Social forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*. *Millenium: Journal of International Studies* Vol.10, No.2.
16. Krasner, Stephen D. 1999. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press.
17. MacCormick, Niel. 1995. *The Maastricht-Urteil: Sovereignty Now?* *European Law Journal*. 1 259-66
18. MacCormick, Niel. 1999. *Questioning Sovereignty: Law, State and Nation in the European Commonwealth*. Oxford. Oxford University Press
19. Morgenthau, Hans J. 1967. *Politics among nations*. New York. Alfred A. Knopf.
20. Sørensen, George. 1999. *Sovereignty: Change and Continuity in a Fundamental Institution*. In: Robert. Jackson (ed.), *Sovereignty at the Millennium* (Oxford: Blackwell Publishers)
21. Sørensen, George. 2001. *Changes in Statehood. The Transformation of International Relations*. Palgrave, New York.

22. Spruyt, Hendrik. 1994. *The sovereign state and its competitors: an analysis of systems change*. Princeton: Princeton University Press
23. Thomson, Janice E. 1995. *State Sovereignty in IR: Bridging the Gap between Theory and Empirical Research*. *International Studies Quarterly* 39
24. Thomson, Janice E. 1994. *Mercenaries, Pirates and Sovereigns. State building and extraterritorial Violence in Early Modern Europe*. Princeton University Press. Princeton, New Jersey.
25. Walker, Niel. eds. 2006. *Sovereignty in Transition*. Oxford: Hart Publishing
26. Wallace, William. 1999. *The Sharing of Sovereignty: the European Paradox*. In Jackson, Robert (ed.) *Sovereignty at the Millennium*. Blackwell Publishers
27. Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. McGraw Hill. New York
28. Wendt, Alexander. 1999. *Social theory of international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
29. Zürn, Michael. 1999. *The State in the Post-national Constellation – Societal denationalisation and Multi-level Governance*. *Arena Working Papers WP 99/35*.
30. Џепароски, Иван. 2000. *Отаде системот. Култура. Библиотека идеи*. Скопје